

periode bepalen, is het des te noodzakelijker dat de historici voor dat tijdperk zeer secuur natrekken, waar de oorsprong van de verschillende facetten van het eigentijds gebeuren ligt.

Wie zich de moeite getroost de Nederlandse en de Belgische bijdragen onderling te vergelijken, zal het opvallen dat de kennis betreffende de Nederlandse eigentijdse geschiedenis veel verder gevorderd is. Dat is in hoofdzaak toe te schrijven aan het feit, dat de Nederlandse overheid in ruime mate aan het wetenschappelijk onderzoek tegemoetkomt, terwijl het merendeel van de Belgische archieven door een totaal achterhaalde archiefwet voor de contemporaine geschiedschrijving niet kunnen worden aangewend. De bijdragen over de tweede wereldoorlog bieden daarvan een goede illustratie. J.C.H. Blom verwijst naar de zeer gedetailleerde kennis die onder andere is opgeslagen in het magistrale werk van L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog*, waarmee het onderzoek nagenoeg werd afgerond. H. Balthazar daarentegen begint zijn artikel met te wijzen op een aantal witte vlekken en vraagtekens, die in verband met de Belgische bezettingsgeschiedenis blijven bestaan.

Een structureel tekort in deel vijftien is dat de bijdrage van D. van Velden over Nederlands-Indië tijdens de tweede wereldoorlog, geen tegenhanger vindt in een bijdrage over Belgisch Kongo in dezelfde periode. De enkele zinnen die J.L. Vellut in zijn artikel over de dekolonisatie daaraan besteedt, vullen die leemte helemaal niet op.

M. van den Wijngaert

W. Bot, *Tegen fascisme, kapitalisme en oorlog: het Marx-Lenin-Luxemburgfront, juli 1940-april 1942* (Amsterdam: Uitgeverij Syndikaat, 1983, 196 blz., f24,75, ISBN 90 6719 001 2).

Dit geschrift handelt over de geschiedenis en de ideeën van een illegale organisatie die voortgekomen is uit de kring van de Revolutionair Socialistische Arbeiderspartij, waarin H. Sneevliet de voornaamste figuur was. De auteur spreekt zelfs over 'Sneevlietbeweging' om deze stroming binnen de Nederlandse arbeidersbeweging tijdens het interbellum te karakteriseren (112-113). Deze partij was in 1935 gevormd door een fusie van de oudere RSP van 1929 met de OSP van 1932, welke laatste door afsplitsing uit de SDAP was ontstaan. De RSP en haar opvolgster de RSAP ontleenden hun kracht voornamelijk aan de oude vakcentrale het NAS, waarvan zij min of meer de politieke uitdrukking waren. Sneevliet was sinds 1924 voorzitter van dit verbond. Binnen de Nederlandse verhoudingen nam deze groepering een tamelijk sektarische positie in, al kon zij gelden als de afspiegeling van de stroming-Trotsky in de revolutionaire arbeidersbeweging. Maar de gewezen medeleidsman van de Sowjetstaat heeft vanuit zijn Amerikaanse ballingsoord in de tweede helft der jaren dertig de politiek van Sneevliet ten aanzien van de vakbeweging in Nederland volledig afgekeurd.

Na de Duitse bezetting in mei 1940 schakelde de RSAP terstond over naar ondergrondse werkzaamheid, die gestalte kreeg in het Marx-Lenin-Luxemburgfront. Het NAS bestond nog enige maanden voort, maar Sneevliet had zijn functies daarin reeds neergelegd. De illegale organisatie van het front nam enige honderden leden der vroegere partij op en ging over tot de uitgave van een aantal periodieke publikaties. Sneevliet was ook thans 'de onbetwiste leider' (16). Vanaf november 1940 verscheen het propagandablad *Spartacus* (weliswaar in druk zelfs), waarin het eigenaardige standpunt van deze stroming tegenover oorlog en bezetting was neergelegd. Men koos voor het zogenaamde derde front van het proletari-

RECENSIES

aat, niet voor hetzij de fascistische staten, hetzij de westerse democratieën en volgde dus een lijn als Lenin, Liebknecht en Luxemburg in de eerste wereldoorlog. Opgemerkt mag worden dat Trotsky in 1939 in feite had vastgehouden aan zijn standpunt van verdediging der Sowjet Unie als arbeidersstaat, maar de RSAP had dit in verband met de totstandkoming van het Duits-Russische pact van dat jaar losgelaten. Deze aangelegenheid werd uiteraard opnieuw van belang, nadat Hitler in juni 1941 in oorlog was gegaan tegen Stalins Rusland. In het bijzonder W. Dolleman, maar ook Sneevliets latere biograaf M. Perthuis (P.P. van 't Hart) hadden hierin een afwijkende visie, die ook niet onder stoelen of banken werd gestoken (een novum in deze kring). Eén en ander leidde zelfs tot een discussieverbod binnen het MLL in het najaar van 1941!

Inmiddels kwam het om soortgelijke redenen ook tot een breuk met de groepering rondom het verzetsblad *De Vonk*, uitgegeven door een vijfmanschap waaronder Jef Last. De KonAr-mensen trokken in de loop van 1941 de conclusie dat men geen afzijdigheid in de gevoerde wereldstrijd kon betrachten en dat het fascisme de eerste en voornaamste vijand was. Van belang hierbij is dat *De Vonk*, waaruit later het orgaan *De Vlam* is voortgekomen, geïnspireerd werd door ethisch-socialistische denkbeelden en zich meer op intellectuele kringen richtte, die in het verzet hun eigen inbreng hadden.

Aan de geschiedenis van het Marx-Lenin-Luxemburgfront in de oorspronkelijke vorm kwam een einde door arrestaties in februari-maart 1942, toen vrijwel de gehele top der beweging werd opgerold. Over het tegen Sneevliet c.s. gevoerde proces deelt de schrijver vooral in zijn bijlagen nadere bijzonderheden mee, met name de teksten van een deel van het verhoor en van een rede op de tweede zittingsdag, benevens die van het slotwoord van de hoofdpersoon. Dit laatste had tot dusver geen aandacht genoten in de literatuur. De bijzondere omstandigheden dienen bij lezing hiervan natuurlijk in aanmerking genomen te worden. Sneevliet wilde de gevangengenomen vrouwen van zijn groep bescherming verlenen en een door de president van het Sondergericht te zijnen behoeve ingediend gratieverzoek zal ook een rol hebben gespeeld. Enige opmerkingen over het nationaal-socialisme vallen niettemin op: in 1923 had het 'toch ook illegaal gewerkt' in Duitsland (136), 'veel van de uit Duitsland komende ideeën, waaronder de sociale gedachte, vinden mijn bijval' (136), het Obergericht wordt een 'socialistisch rechtscollege' genoemd (137), Nederduitsweder Duits was misschien 'helemaal niet zo'n slechte leus' (138), zelfs wordt, zoals Bot het uitdrukt, 'een zekere samenwerking' met de nazi's in de toekomst gesuggereerd (105). Na het wegvallen van de leiding viel de organisatie van het front uiteen in een groepering die zich Spartacus noemde en die in radencommunistische richting evolueerde, en een trotskistisch georiënteerd Comité van Revolutionaire Marxisten. Mede door de in de bijlagen gegeven documentatie is dit werk, dat blijkbaar uit een scriptie is voortgekomen, niet zonder belang voor de kennis van de voormalige 'Sneevlietbeweging' tijdens de eerste oorlogsjaren.

A.F. Meilink

Lisette Lewin, *Het clandestiene boek 1940-1945* (Amsterdam: Van Gennep, 1983, 375 blz., f 29,50, ISBN 90 6012 550 9).

Hoe lelijk een amateur-historicus kan uitglijden, bewijst de journaliste Lisette Lewin weer eens. Bijna alles dat een aankomend historicus in de opleiding - althans oude stijl - krijgt aangeleerd (vraagstelling, compositie, bewijsvoering, analyse), gaat bij haar mis. Dat is jammer, want haar onderwerp, clandestien uitgegeven belletrie, verdient een goed boek.